

A menekülő Erdélyt látva azután minden korábbinál emésztőbb kétségbeesés fogja el: „sok héten át: - írja ugyancsak Fenyő Miksának szeptember 29-én - a nevemet sem tudom leírni; ellenben van egy jó revolverem. Katonákat, menekülteket vendégeltem, s félig megöszültem. Aludni, enni nem tudok, lerongyolódtam teljesen. Eddig féltréfa volt a neuraszténiám, s most tudtam meg, milyen a komoly." Mint Király István *Intés az őrzőkhöz* című könyvében rámutatott, az Erdély bukását érzékelő Adynak két tekintetben is le kellett számolnia nagy ideáljaival: már 1916 őszén át kellett élnie a történelmi ország közeledő vesztét, egyszersmind „a tervezett, vágyott Duna-völgyi rendnek, a kelet-európai népek egymásra találásának, az internacionalista hitnek, reményeknek messzire tűntét".

Ezekből a csalódásokból született meg egyik legnagyobb költeménye: az *Ember az embertelenségben*, amely amellet, hogy megrendítő vallomást tesz a háborús éveknél és Erdély bukásának lelki következményeiről, szembe is fordul ezekkel a következményekkel, s a „magyarság" és az „emberség" eszményeinek szerves egységét felmutatva próbál kiemelkedni abból a lelki összeomlásból, amelybe a csucsai országúton menekülő erdélyi ezrek kétségbeeső látványa taszította:

*„És most mégis, indulj föl, erőm,
Indulj föl megintlen a Földről.
Hajnal van-e, vagy pokol éjjél?
Mindegy, indulj csak vakmerőn,
Mint régen-régen cselekedted."*

A költemény nagyjúvű jeremiádban" (Ady maga nevezte így) adott képet a mélyen átélt gyötrelmekről, arról a „Tébolyról", amelyet a háború személyes közelségbe jutott eseményei okoztak, a reménytelenséggel, a kétségbeeséssel, mindazonáltal valódi értékeket állít szembe: „az űzött magyarsággal" szembe az „ékes magyarságot", a jelen szörnyűségeivel szemben a „béna szívben" őrzött „szébb tegnapot", az embertelenséggel az „élek, kiáltok másért" emberségét. Ady versében egyszerre van jelen a konkrét történelmi helyzet és a feloldó erkölcsi igazság. Pontosan, érzékletesen és hitelesen láttatja a menekülő Erdély szenvedéseit:

*„Borzalmak típort országútján,
Tetőn, ahogy mindég akartam,
Révedtem által a szörnyűket:
Milyen baj esett a magyarban..."*

*„ Óh, minden gyászok, be értelek,
Óh, minden Jövő, be féltelek
(Bár föltámadt holthoz nem illik)
S hogy szánom menekülő fajtám."*

De éppen a történelmi katasztrófa személyes átéléséből merít erőt az erkölcsi ellenálláshoz és eszményeinek újólagos kinyilvánításához:

*„Ékes magyarnak soha szebbet
Száz menny és pokol nem adhatott:
Ember az embertelenségben,
Magyar az űzött magyarságban,
Újból-élő és makacs halott."*

Erdély tragédiája Adynál végül is az emberiség nagy eszményeibe vetett hitet erősítette meg, azt a meggyőződést, hogy a „magyarság" és az „emberség" ügyét egymástól nem lehet elválasztani.

* * *

Téka Művelődési Központ (Szamosújvár)

Az 1989-es változások nem érték teljesen felkészületlenül az erdélyi, romániai magyarságot. Másként nem lehet magyarázni azt a lázas és sikeres intézményteremtő és újraterejtő hullámot, amely napjainkra letisztult, célszerűsödött, szilárd medrekbe helyezkedett. Magyarázat lehet az itt élő közösségek erős intézményteremtő képessége, amint azt már a XVII-ik században Apafi Mihály fejedelmünk is kiemelte.

Szamosújvár, ez a csendes Kis-Szamos menti barokk városka sem volt kivétel. A második világháború végéig több tucat egyesület, baráti társaság, alapítvány szolgált az itt élő polgárok közművelődési, szoci-

ális, oktatási, szabadidős igényeit. A városalapító örmények ekkor már öntudatos örménymagyaroknak vallották magukat, példát mutatva arra, hogyan lehet az ősi közösséghez hű maradni, miközben cselekvő, hasznos és alkotó polgárai választott, befogadó hazájuknak.

De mindez már a múlté. A kommunista rendszer először anyagi alapjaiktól fosztotta meg őket, betiltotta önszerveződő civil szervezeteiket, majd őket is szétszórta a nagyvilágba. Megmaradt viszont a város szellemisége, hordozzák épületek, temetők, templomok, megmaradt őslakosok és olyan betelepedett közösségek, melyek tudatosan keresik a város gyökereit, vállalják szellemiségét és azt a feladatot, hogy mindezt az egyetemes értékekhez viszonyítva korszerűen továbbfejlesszék.

Ilyen indíttatásoknak köszönhetően jött létre 1993-ban a Téka Művelődési Alapítvány. Alapelvünk az, hogy a közművelődés, a közösség és ifjúságszervezés sajátos eszközeit felhasználva megszervezzük a korszerű hagyomány és - érték közvetítést városunk lakói számára. Azt akarjuk, hogy az itt élő emberek ne csak egyszerű lakosok legyenek, ne csak belakják a város által nyújtott tereket, kihasználják a lehetőségeket, hanem cselekvő, felelős polgárokká váljanak. Ehhez meg kell ismerniük a város szellemiségét, hagyományait, értékeit és azokat a lehetőségeket, amelyeket ki lehet használni a XXI. század körülményei között. Sokan a múlt század ötvenes, hatvanas éveiben telepedtek be, kiszakadva egy szerves, szigorú belső törvények által irányított faluközösségből. Hatalmas értékválság alakult ki: „sem ott, sem itt”. Éppen ezért alapítványunk egyik kiemelt célja a környező falvakban még élő, eredeti népi műveltség és értékrend megmentése, átmentése városi környezetbe. Ilyen megfontolásokból kezdtük el tíz évvel ezelőtt a tánc ház szervezést.

Munkánkban kiemelt szellemi és erkölcsi támogatást kapunk városunk mindazon lakosaitól, akik tudatosan vállalják, származásuknak és neveltetésüknek köszönhetően az említett feladatokat. Vannak köztük örménymagyar őslakosok, műszaki és humán értelmiségiek, vállalkozók, munkások stb. Ugyanakkor a kezdetektől fontos volt az ifjú generáció aktivizálása, közösségi felelősségtudatának kiépítése. A mai romániai viszonyok között talán ez a legnehezebb. A gazdasági válságjövőképük kilátástalansága, kivándorlás, beolvadás stb. megnehezíti a hangadó közösséghez való csatlakozást.

A kezdet könnyebb volt. A kilencvenes évek elején tánc ház, versenyeket, vetélkedőket, szórakoztató rendezvényeket stb. szerveztünk és jött a fiatalság. Később a lelkesedés alábbhagyott, betört a „kábelkultúra”, rohamosan terjedtek a könnyen emészthető, igénytelen zenei ízlések, egyszóval elkezdtünk „amerikanizálódni” a szó legrosszabb értelmében.

Így aztán menetközben kellett váltani. A tánc ház és az általunk létrehozott Kaláka Néptáncgyűttes igényes fiatal közösségére támaszkodva (kb. 30-40 fiatal) megkezdtük egy közösségi tér kiépítését. Először is intézménnyé váltunk, létrehozva a Téka Művelődési Alapítványt. Pályázati úton az Illyés Közalapítvány „Magyar Ház” programjának köszönhetően saját ingatlanunk lett: ez a Téka Művelődési Központ.

Egy közösségi ház a közösség iránti felelősséget is jelenti. Célunk, hogy alternatívát nyújtsunk a városnak az említett közösségromboló hatásokkal szemben. Ezért, az önkéntesség szellemében, közösségünk tartalékait mozgósítva megkezdtük egy esztétikus, célszerű környezet kialakítását. Pályázati úton, vagy saját erőből szereztük, szerezzük be a megfelelő, lehetőleg korszerű infrastruktúrát.

Jelenleg ez az intézmény fontos szerepet tölt be a város közművelődésében. Elsősorban fiatalok látogatják, hetente több százan. Itt hoztuk létre a város egyetlen magyar nyelvű, intézményi könyvtárát. A meglévő, kb. tízezer kötetet megpróbáljuk folyamatosan fejleszteni, gyarapítani, korszerűsíteni.

A legsikeresebb tevékenységek a népi műveltség értékeinek ápolása, népszerűsítése körül fejlődtek ki. A Kaláka néptáncgyűttes eddig 7 műsort állított össze, melyekkel több mint 200, elsősorban bel-, de sok külföldi előadást tartott. A Kaláka az egyetlen erdélyi amatőr néptáncgyűttes, amely 7 éve tart rendszeresen előadásokat a mezőségi és erdélyi szórványtelepüléseken, falvakban és városokban. Hetente néptánc oktatást szervezünk óvodások, általános- és középiskolások, valamint 18 éven felüliek részére. Ebben hetente több mint 400-an vesznek részt. Kilenc éve folyamatosan működik a pénteki nagy Tánc ház, ami Erdély szerte ritka teljesítmény. Kézműves műhelyt indítottunk, tűzzománc és kerámiaégetést tanítunk, nevezéssel, gyöngyfüzéssel, kasírozással, stb. foglalkozunk. Szintén a népi kultúrához kapcsolódnak olyan önálló, időszakos rendezvények, mint az Észak-Mezőségi Népdalverseny, Mezőségi Fesztivál, a széki és mezőségi bál, Nemzetközi Ifjúsági Néptánc Találkozó, Tóvidéki Népismereti Tábor, Nemzetközi Gyerek néptánc Találkozó, Csángó Konferencia, Betlehemes Találkozó, Honismereti Tábor.

A fenti tevékenységek mellett a Téka Központ más igényeknek, ízléseknek is meg akar felelni. Informatika tanfolyamok, körök, felkészítők, vetélkedők, időszakos szórakoztató rendezvények jelzik ezt a szándékot. Eddig tizenkilenc képzőművészeti kiállítást nyitottunk meg. Ugyanakkor helyet biztosítunk